

Schaduwoorlog Uruzgan

**Olof van Joolen &
Silvan Schoonhoven**

SCHADUWOORLOG URUZGAN

**De rauwe werkelijkheid van
Nederlandse militairen in Afghanistan**

Nieuw Amsterdam

Deze publicatie werd mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten te Amsterdam (www.fondsbjp.nl)

FONDS Bijzondere
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten op de foto's in dit boek te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

© 2021 Olof van Joolen en Silvan Schoonhoven

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Omslagfoto Evert-Jan Daniels

Foto auteurs © Quintalle Nix

Kaarten © Michel van Elk

NUR 689

ISBN 978 90 468 2915 8

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

<i>Inleiding</i>	7
1 Vuurdoop Martello	11
2 Wederopbouwsaus	20
3 Bouwen en vernietigen	38
4 Kamp Holland met een K	56
5 Chora, prelude	70
6 Chora, vallei onder vuur	87
7 Chora, de tegenaanval	102
8 Dood onder de grond	123
9 De buitenpost	136
10 De eenzaamste man van Uruzgan	156
11 De donkerste nacht	174
12 De waarheid over Aldert en Wesley	193
13 Opbouwen	204
14 Vechten aan de randen	219
15 Inpakken	235
16 Was het het waard?	246
<i>Verantwoording</i>	261
<i>Verklarende woordenlijst</i>	264
<i>Tijdlijn</i>	266
<i>Omgekomen Nederlandse militairen tijdens de Uruzgan-missie</i>	269
<i>Fotoverantwoording</i>	271

INLEIDING

Uruzganveteranen geloven hun ogen niet als ze in juni 2021 via Twitter en Facebook-groepen een korrelige onlinevideo onder ogen krijgen. De beelden komen binnen als een stomp in de maag: mannen in traditionele Afghaanse kleding bidden op de binnenplaats van een witgeschilderd gebouw. Wie er is geweest, herkent de plek meteen. Het is de White Compound, het bestuurscentrum van het Chora-district in Uruzgan, het enige witte complex in een gehucht waar alle andere bouwsels modderbruin zijn. Veertien jaar eerder vochten Nederlandse militairen vanuit deze basis schouder aan schouder met Afghanen om een aanval van talibanstrijders af te slaan. Het lukte. De Nederlanders doodden honderden strijders en hielden stand, al kostte de strijd ook tientallen burgers het leven. Op de binnenplaats van de White Compound stippelde de commandant met gekleurde blokken en speelgoedsoldaatjes de aanvalsstrategie uit om de vallei schoon te vegen. Ook dat gebeurde. Maar op de videobeelden is te zien dat diezelfde binnenplaats nu weer vol talibanstrijders staat, die in het eerste zonlicht knielen richting Mekka.

‘Jullie hebben horloges, wij hebben de tijd’. Dat Afghaanse cliché schiet menig Uruzganveteraan te binnen als in de zomer van 2021 de oude vijand ongehinderd de provincie binnenwandelt en doormarcheert naar Kabul. De Afghaanse hoofdstad valt op 15 augustus zonder een serieuze poging tot verdediging van het regeringsleger. Twintig jaar vechten en opbouwen zijn voor niets, zo

lijkt het. Het gemak waarmee de taliban de zaken overneemt is tergend voor de veteranen die hun leven hebben gewaagd; voor hen die geestelijk beschadigd of lichamelijk verminkt terugkeerden in Nederland en vooral voor de nabestaanden van de 25 omgekomen militairen.

De missie die tussen 2006 en 2010 plaatsvond was met recht een schaduwoorlog, een gevecht tegen een vijand die zo schimmig was dat die in plaats van 'taliban' maar 'OMF' werd gedoopt in een poging er lijn in te brengen: *opposing militant forces*, of 'ACM' voor *anti-coalition militia*. Opstandelingen in elk geval, maar voor, tijdens en na een gevecht was vaak onduidelijk wie ze waren en onder welk commando ze vielen. Óf ze überhaupt onder een commando vielen. Misschien waren het taliban, misschien mannen die vochten vanuit een of ander eigenbelang: een stammentwist of het veiligstellen van de papaverooft die aan de basis staat van de opiumhandel. Soms was na een vuurgevecht nauwelijks helder of de tegenstanders dood waren, gevlucht of dat ze gewoon weer een hooivork hadden opgepakt in plaats van een geweer. Talibanstrijders waren voor de westerse militairen niet van burgers te onderscheiden en zelden was duidelijk aan welke kant iemands boterham werkelijk was gesmeerd, waardoor westerse militairen verzekerd waren van een constante argwaan tegen elke Afghaan die hun pad kruiste.

De Nederlandse missie in Uruzgan was de grootste na de Korea-oorlog en leek als vrij succesvol de boeken in te gaan. De Nederlanders hadden geschitterd op het wereldtoneel. Ze deden niet onder voor de Amerikanen of de Britten en op momenten dat het erop aankwam, hielden ze stand. Het aantal gesneuvelde militairen bleef beperkt in vergelijking met de verliezen die andere coalitielanden leden. Nederland wist blunders met veel burgerslachtoffers grotendeels te vermijden. In het buitenland werd niet alleen met instemming gekeken naar de gevechten die we wonnen, maar ook naar onze invoelende benadering van de Afghanen tussen de

gevechten door. De *Dutch approach* oogstte bewondering. Er werden meetbare resultaten geboekt: meisjes gingen naar school, hulporganisaties deden goed werk, levensverwachting en inkomen van de Afghaanse bevolking gingen omhoog.

Weekblad *Elsevier* riep kort na het begin van de missie in 2006 'de militair' uit tot man van het jaar. Diezelfde trots voerde aan het eind in 2010 nog steeds de boventoon. Tien jaar later valt er door de terugkeer van de taliban een slagschaduw over het succes. Dat is pijnlijk voor de duizenden, vaak jonge mannen en vrouwen die ingrijpende herinneringen opdeden in Afghanistan. Tijdens hun uitzendingen van vier of zes maanden stonden ze doodsangsten uit bij vuurgevechten of beschietingen met mortiergranaten, ze zagen vreselijke verwondingen bij hun kameraden en leed bij de Afghaanse bevolking. Toen ze thuiskwamen merkten de veteranen dat hun verhalen maar beperkt doorkwamen, omdat de politiek vanuit electorale motieven Uruzgan vooral als wederopbouwmissie presenteerde.

Veel militairen hielden hun verhalen daarom liever voor zichzelf. Soms merkten de oud-strijders dat hun partners, vrienden en familieleden er maar beperkt belangstelling voor hadden. Een keer het verhaal over dat zware gevecht was prima, maar na vijf keer wisten ze het wel. Veel veteranen lieten het er maar bij zitten. Wie er niet bij was, snapte het toch niet. Ruim een decennium later, als alle westerse troepen zich uit Afghanistan hebben teruggetrokken en de taliban binnenmarcheren alsof er nooit buitenlandse militairen zijn geweest, staat Uruzgan weer midden in de belangstelling en komen de verhalen van de veteranen alsnog los.

1

VUURDOOP MARTELLO

Terwijl de zon nog maar net boven de bergen uitkomt en de nazomerhitte nog zwaar in de vallei hangt, staan de soldaten in hun onderbroek te koken tussen de tenten. Ze zijn blij dat hun uniformen even uit zijn. Na een week op buitenpost Martello verspreiden hun gevechtspakken een doordringende stank. De stof is verzadigd van het zweet dat tijdens patrouilles van hun lijven druipt. Koken in je onderbroek is niet zoals ze het hebben geleerd, maar hun opleiding is alweer maanden geleden en de realiteit van een paar weken missie in Afghanistan heeft de theorie van thuis ingehaald.

Deze septemberdag in 2006 was kalm verlopen, zoals eigenlijk

de hele week. Maar veilig is het niet. Tijdens voetpatrouilles vinden de jonge soldaat Oetse Tamminga en zijn buddy Bob twee boobytraps, scherpe granaten met vislijnen eraan. Blijft je voet achter zo'n draad haken, dan overleef je de explosie niet. Veront-rustender nog is de activiteit via vijandelijke walkietalkies. De Nederlanders luisteren onafgebroken mee met die radiofrequenties en horen dat de tegenstanders de patrouille van Oetse en Bob hadden opgemerkt. En als op Martello een accu in brand vliegt, gaat meteen een bericht over de radio dat er op het kamp iets aan de hand is. Op dezelfde frequentie klinken berichten dat strijders zich aan het verplaatsen zijn. De Nederlanders slaan er weinig acht op.

Ineens ziet Oetse rode strepen langs de late middaglucht. Het duurt even voordat hij beseft wat het is: de sporen van lichtspoor-munitie, kogels die hun baan markeren met een vuurrode lijn om de schutter te laten zien waar hij op schiet. Er klinkt een brul. Het is sergeant Mark Schoonhoven. 'We worden bevuurd!' Er breekt chaos uit. Van alle kanten duiken militairen de slaap-tenten in waar hun uitrusting ligt. Bob zoekt dekking onder zijn bed. Meteen beseft hij dat het een onzinnig idee is, omdat een stapelbed geen bescherming biedt. Als een razende begint hij zich aan te kleden. Broek, kisten, operatievest, wapen. In twee minuten heeft hij alles aan en om. Vanuit zijn ooghoek ziet hij Oetse worstelen met zijn broek. Hun jonge luitenant brult met een rood aangelopen hoofd en opgezette spieren in zijn nek dat iedereen naar de gevechtsposten moet. Nu!

Bob schat in dat hij een afstand van twee- tot driehonderd me-ter moet afleggen over een open vlakte met grind. Hij zet een sprint in, maar ziet het talud dat hij af moet over het hoofd. Met volle snelheid klappt Bob op zijn gezicht. Als hij opkijkt, ziet hij een paar meter verder wolkjes stof opspringen; het zijn kogels die in de grond inslaan. Terwijl Bob nauwelijks beseft dat de valpartij zijn leven heeft gered, rent een maat voorbij. Die heeft zijn Minimi-

mitrailleur in de aanslag en schreeuwt het uit. ‘Get some! Get some!’ Dat de kogels ook links en rechts van hem inslaan heeft hij niet eens door. Bob moet lachen, zo onwerkelijk is de situatie. Achteraf gezien is het allemaal volslagen onverantwoord.

Oetse en Bob horen in 2006 bij de eerste grote groep Nederlandse militairen die wordt uitgezonden naar Zuid-Afghanistan. Ze maken deel uit van de Taskforce Uruzgan, een legermacht onder Nederlands commando die moet proberen de veiligheidssituatie te stabiliseren en de straatarme regio te helpen bij de aanleg van wegen, scholen en bruggen. Met ruim 30.000 uitgezonden militairen is het voor ons land de grootste militaire missie van na de Korea-oorlog. Nederland kan er aanzienlijk politiek prestige mee winnen – of verliezen. De kans op een mislukking is fors. Uruzgan geldt als achterlijk, afgelegen, vroom, ondoorgrondelijk en gevaarlijk, de thuishaven van een ongrijpbare vijand.

Dat is voor Oetse en Bob nog niet te overzien als ze zich begin 2005 aanmelden bij het ministerie van Defensie. Het zijn jongens die na school niet goed weten wat ze met hun leven aan moeten. In ieder geval niet verder leren, want aan school hebben ze een broertje dood. Als opperman bij een stratenmaker werken, dat bevalt Oetse ook niet. Hij wil meer avontuur. Sporten, dat vindt hij leuk, dus waarom gaat hij niet bij het leger? De keuring in Amsterdam doorstaat Oetse met vlag en wimpel. Net als Bob wordt hij voor alle eenheden goedgekeurd. Hij krijgt de vraag: zijn de commando’s niet iets voor jou? ‘Dat leek me een beetje te veel van het goede, dus koos ik voor de Luchtmobiele Brigade. Het op één na zwaarste,’ vertelt Oetse. Op 8 augustus 2005 – krap een jaar voordat Nederland officieel het commando krijgt in Uruzgan – begint zijn opleiding.

‘We begonnen met een tentenkamp. Dat was een drama. Een soort strafweek om het kaf van het koren te scheiden. ’s Avonds 46 keer je nest uit tot je een oefening wel binnen een bepaalde tijd haalde. Stond je weer met je broek op je knieën. Moest je je leuter

wassen omdat zij het zeiden. “Je zit nu in het leger, dus doe het maar,” krijg je dan te horen. Het was heel basaal. Je leert je wapen en je uitrusting kennen, hoe je collega’s moet aanspreken en exerceren. En er werd vooral tegen je geschreeuwd dat je het niet kon. Het was een week om te kijken of je wel uit het juiste hout gesneden bent.

Je ziet al snel mensen afhaken. En er vormen zich groepjes. De grote bekken kropen bij elkaar en riepen tegen de rest: jullie kleintjes haken toch wel af. Maar het bleken vooral de grote bekken die het niet haalden. We begonnen met zo’n 220 man en meer dan zestig procent viel af. De opleiding wordt elke week zwaarder en zwaarder en na de zestiende week gaat het tempo flink omhoog. Het was overleven en alles over je heen laten komen, maar vooral gewoon doen. Iedereen zit in hetzelfde schuitje.’

Na het halen van de rode baret gaan Oetse en Bob direct door, het voorbereidingstraject voor Afghanistan in. Dat ze daarheen gaan is geen verrassing, tijdens de opleiding krijgen ze het al te horen. Voor sommigen in de groep is het reden om af te haken. Voor Oetse en Bob is stoppen niet aan de orde. ‘Ik heb niet getwijfeld over de uitzending,’ zegt Oetse. ‘Je bent natuurlijk jong en dom.’

In een half jaar tijd worden de jonkies klaargestoomd voor de uitzending. Sergeant Schoonhoven is voor hen een spilfiguur. Hij drilt zijn mannen en maakt ze midden in de nacht wakker om ze te overhoren uit het *Handboek Militair*. ‘Wat is de dracht van een 120-millimeter mortier?’ vraagt de onderofficier dan. Hij vindt dat zijn mannen alles moeten kennen en kunnen. Alleen dan zijn ze klaar voor het moment dat het erom zal spannen.

Dat ogenblik komt op de avond van 4 september 2006, als de vooruitgeschoven post Martello van de Canadezen ineens heftig onder vuur wordt genomen. Oetse en Bob zijn op dat moment ruim een maand in Afghanistan en horen bij een groep

Kamp Martello ligt op 'de minst strategisch gelegen plek ooit'.

van zo'n zestig militairen die de buitenpost tijdelijk bewaken terwijl hun Canadese collega's deelnemen aan een grote militaire operatie, verder naar het zuiden in de onrustige provincie Kandahar.

Martello, net buiten Uruzgan, bestaat uit niet veel meer dan een paar rijen tenten, een antenne en wat bunkertjes met een muur eromheen. Het kamp ligt in een kom. Buiten de muren is een doolhof van enorme rotsblokken. Vanaf de kale berggruggen kijk je neer op de kampbewoners. 'Als je het minst tactische punt voor een basis zou zoeken,' zegt Bob, 'dan kwam je uit op zoiets als Martello.'

Johnny, schieten!

Terwijl overal kogels inslaan jaagt de adrenaline bij Oetse zo hard door zijn lichaam dat hij pas op zijn gevechtspost beseft dat hij niet op zijn zandkleurige Meindl-gevechtslaarzen loopt, maar op badslippers. Zijn collega's hebben het vuur geopend met alles

wat ze bij zich hebben. Punt 50 machinegeweren ratelen vrijwel onafgebroken in het doffe ritme dat Oetse alleen van oefeningen kent. Tussendoor klinken de klappen van de mortieren. Het lijkt verdomme wel oudejaarsavond, denkt Oetse. Zelf opent hij het vuur op een vage vorm driehonderd meter verderop. De kans om met zijn wapen over zo'n afstand raak te schieten is klein, realiseert hij zich. Helemaal omdat hij heftig trilt van angst. Alleen met moeite weet de jonge soldaat de doodsangst een beetje opzij te schuiven.

Hij is niet de enige die bang is. Zijn plaatsvervanger John ziet hij ineengedoken in een hoekje zitten. John omklemt een Mini-mi-mitrailleur, een wapen dat voor de tegenaanval hard nodig is, maar hij lost geen schot. Oetse vermoedt dat zijn maat een tactical freeze heeft, een geestelijke gevechtsverlamming. Hij tikt hem op zijn helm om hem bij de les te krijgen. De groep schreeuwt: 'Johnny, schieten!', waarna John bij zijn positieven komt en inderdaad begint te vuren, zonder echt te weten waarop. Oetse trilt nog steeds. 'Tamminga,' roept zijn plaatsvervanger. Oetse draait zijn hoofd om hem aan te kijken en kijkt in een verschrikt gezicht. De zandzakken waar hij net zijn hoofd nog had, zitten vol kogelgaten. Oetse heeft de projectielen niet eens gehoord, laat staan gezien.

Dan komt er over de radio een mededeling die bij iedereen de koude rillingen over de rug jaagt. Het lijkt erop dat de bewakingspost aan de achterpoort van het kamp is gevallen. Vijanden kunnen nu de basis binnendringen en zich tussen de Nederlanders mengen. Als strijders het kamp onder de voet lopen, betekent dat haast onvermijdelijk een slachting, een echt nachtmerriescenario. Oetse voelt paniek en bedenkt dat hij zijn vrienden en familie misschien nooit meer zal zien. Een voor een haalt hij zich hun gezichten voor de geest: zijn vriendin Melanie, zijn vader en moeder, zijn broer en zus. Hij neemt afscheid van hen zonder dat ze het duizenden kilometers verderop weten.

Een praktisch probleem verdringt de paniek: alle nachtzicht-apparatuur van de eenheid ligt nog in de tenten. Die restlichtversterkers zijn in de invallende duisternis essentieel om te kunnen vechten. Hoewel hij beseft dat hij tussen de tenten in het duister rondsluipende vijanden tegen het lijf kan lopen, biedt Oetse aan de kijkers te gaan halen en rond te brengen naar de andere gevechtsposten. Hij pakt snel een rugzak, holt terug naar zijn tent en propt de tas vol kijkers en batterijen. Meteen schiet de soldaat ook zijn kisten aan. In de haast gunt hij zich geen tijd sokken aan te trekken. Hollend gaat Oetse richting de eerste post. Daar zwaaien direct drie geweerlopen zijn richting op. ‘Niet schieten, ik ben het,’ roept Oetse. De lopen gaan weer naar beneden. In een hoekje van de volgende post die hij bezoekt, zit een collega die bekend staat als Popie Jopie, iemand met een grote bek. Van zijn bravoure is weinig meer over, constateert Oetse. De militair kijkt hem met grote ogen aan. ‘Alsof ik al dood was,’ ziet Oetse. ‘Hij was er erger aan toe dan ik. Alsof hij al had geaccepteerd dat hij zou sterven die dag.’

Eindelijk nadert het geluid van rotorbladen door de hete avondlucht: veel later dan gehoopt arriveren gevechtshelikopters. Oetse is dolblij met de Apaches. Het geratel van hun boordkanonnen is oorverdovend en prachtig tegelijk. Dankzij hun nachtkijkers kunnen de helikoptervliegers precies zien waar tegenstanders zich ophouden. De loop van het kanon onder hun toestel volgt feilloos de bewegingen die de vlieger met zijn hoofd maakt. De granaten slaan zo precies in waar de piloot kijkt. ‘Apache komt, taliban gaat,’ zeggen de militairen vaak tegen elkaar.

Met het vallen van de nacht keert inderdaad de rust terug op Martello, maar Oetse kan zich niet ontspannen. Hij blijft met zijn maten op zijn post. Acht uur zit hij in de donkere sterrennacht uit te kijken over het rotslandschap, met blote voeten in zijn kisten.

Oetse, Bob en de andere Nederlanders hebben de slag allemaal overleefd, maar het scheelde weinig of de uitzending was begon-

nen met een bloedbad. Op de terugreis per helikopter naar Kamp Holland is er ook sprake van een ernstig, in potentie fataal incident, waarover de voorlichters van Defensie in Nederland zwijgen.

In een van de twee Chinook-transporthelikopters die de leden van de Luchtmobiele Brigade terug naar de Nederlandse uitvalsbasis brengen, klinkt tijdens de terugvlucht een enorme knal, gevolgd door een schreeuw. Een stuk beige uniformstof vliegt door de cabine. Ze zitten vast in de gordels, de motoren en rotorbladen maken veel lawaai en ze kunnen niet goed zien wat er verderop in de slecht verlichte heli gebeurt, dus veel militairen hebben geen idee wat er aan de hand is. Zijn ze vanaf de grond beschoten? Heeft iemand per ongeluk een schot gelost? Het geschreeuw houdt vijf minuten aan en gaat door merg en been. Als het ineens ophoudt, kijken de militairen elkaar vragend aan. In de herrie blijft onduidelijk wat er is gebeurd. Oetse hoopt alleen maar dat er niets aan de hand is met zijn buddy, die verderop in de kist zit.

Op de landingsstrip wordt de eenheid zo snel mogelijk uit de Chinook gehaald, maar de militairen krijgen niets te horen. Ze zien alleen hoe er iemand met een brancard wordt afgevoerd.

Een Nederlandse Chinook onderweg boven Uruzgan.

Het blijkt hun voorbeeld te zijn: sergeant Schoonhoven. Een paar uur later horen de luchtmobielers tijdens de debriefing dat een flashbang in zijn broekzak is afgegaan nadat de pin zichzelf had losgewerkt. Een flashbang is een granaat zonder scherfwerking die alleen een oorverdovende knal en een verblindende flits veroorzaakt, de sergeant houdt aan de ontploffing in de lucht wel fikse brandwonden over. Vlak naast de flitsgranaat droeg de onderofficier een scherfgranaat. Was die door de ontploffing van de flashbang ook geëxplodeerd, dan was Nederland kort na de start van de Uruzgan-missie in een klap meer dan twintig militairen kwijt geweest, een helikopter vol.

De veldslag bij Martello is voor de Nederlandse militairen de vuurdoop, een eerste confrontatie met de realiteit van Afghanistan. In Nederland maakt het ministerie van Defensie melding van de gevechten, maar de directie communicatie omschrijft de aanval in neutrale termen. Een kolonel verwoordt het zo: 'Het is niet echt oorlog, maar soms zijn er troepen in contact'. Vrijwel niemand thuis beseft door deze manier van formuleren hoe zwaar de militairen het voor hun kiezen hebben gehad. Daar is de uitzending politiek gepresenteerd als een opbouwmissie; onze jongens en meisjes gaan schooltjes bouwen en waterputten slaan. En dat terwijl insiders al maanden wisten dat zware gevechten onvermijdelijk zouden zijn.